

Välivuosi yhteiskunnan superopiskelijoiden silmin

Kuinka suoraan lukiosta yliopistoon jatkaneet opiskelijat merkityksellistävät välivuoden

Noora Taivassalo

Etnologian, antropologian ja kulttuuripolitiikan kandidaatintutkielma

Kevätlukukausi 2023

Historian ja etnologian laitos

Jyväskylän yliopisto

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO.....	1
2. TUTKIMUKSEN LÄHTÖKOHDAT.....	3
2.1 TUTKIMUSKOHTENA OPISKELIJAT, JOTKA EIVÄT OLE VIETTÄNEET VÄLIVUOSIA	3
2.2 YHTEISKUNTAETNOLOGINEN NÄKÖKULMA VÄLIVUOSIIN	4
3. AINEISTONKERUU JA MENETELMÄT	4
3.1 TUTKIMUSAINEISTONA HAASTATTELUT.....	5
3.2 TEEMAHAASTATTELU JA AINEISTONKERUU	5
3.3 LAADULLINEN SISÄLLÖNANALYYSI.....	7
3.4 TUTKIJAN POSITIO	7
4. VUOSI MUIDEN JOUKOSSA	8
4.1 EPÄVARMUUKSIA AIHEUTTAVA TULEVAISUUS	8
4.2 VÄLIVUOSI ELÄMÄLLE VAI POIKKEUSTILA LUKION JÄLKEEN?	11
4.3 MOTIVAATIO SUPEROPISKELIJOIDEN NÄKÖKULMASTA	13
5. POHDINTA.....	15
LÄHTEET JA KIRJALLISUUS.....	18
LIITTEET	19

1. Johdanto

Lukion päättäminen ylioppilaskirjoituksiin – opiskelu-uran siihen asti työläimpään rutistukseen – on rankka kokemus varsinkin, jos tulokset eivät ole sitä, mitä on lähtenyt tavoittelemaan. Samoihin aikoihin ylioppilaskirjoitusstressin kanssa keväälle ajoittuu korkeakouluhaku, jolloin opiskelijoiden tulee viimeistään luoda tulevaisuuden suunnitelmansa ja ottaa askel kohti tuntematonta.

Vuonna 2020 valmistuneista ylioppilaista 37 prosenttia on päässyt suoraan opiskelemaan, vaikka kyseisenä vuonna valmistuneista 84 prosenttia on hakenut jatkokoulutukseen (Tilastokeskus 2021). Suuri osa jatkopaikkaa hakevista ei tilastojen mukaan pääse opiskelemaan, vaan he jäävät niin sanotulle välivuodelle. Tilastokeskuksen (2021) raportin mukaan vuonna 2020 jatko-opintoihin pääsy oli kuitenkin edellisvuotta helpompaa uusille ylioppilaille.

Tässä tutkimuksessa välivuodella tarkoitan sitä vuotta tai niitä vuosia, joita opiskelija viettää toisen asteen opetuksesta valmistumisensa jälkeen ennen korkeakouluun tai ammatilliseen opetukseen jatkamista. Asennoituminen välivuodelle on erittäin henkilökohtaista. Toisille se on poikkeustila, joka keskeyttää opinnot, kun taas toisille se voi olla elintärkeä vuosi, jonka aikana ehtii saavuttaa unelmia. Vasta viime vuosina on yleistynyt myönteisten välivuositarinoiden kertominen ja esimerkiksi opetushallituksen rahoittama *Välivuosi.net* on luotu kesäkuussa 2022 auttamaan välivuodelle jääviä ja välivuotta pohtivia nuoria (Chat-vastaava, Välivuosi.net, henkilökohtainen tiedonanto 7.12.2022; Välivuosi.net ei pvm.). Sivustolta löytää muun muassa vinkkejä, mitä välivuoden aikana voi tehdä, sekä erilaisia tarinoita välivuosia viettäneiden kokemuksista ja siitä, kuinka kyseinen ajanjakso on vaikuttanut heidän elämäänsä (Välivuosi.net ei pvm.).

Yhteiskunnallisessa keskustelussa välivuotta pidetään kuitenkin usein turhana ja huonona päätöksenä, sillä yhteiskunnan asettamien odotusten mukaan tulisi toisen asteen opinnoista jatkaa suoraan korkeakouluun (ks. esim. Timonen 2020). Ensikertalaisten korkeakoulupaikkoja pyritäänkin lisäämään entisestään. Tavoitteena on samalla nostaa Suomen koulutustasoa vuoteen 2030 mennessä. (Valtioneuvosto ei pvm.) Tämä tarkoittaa sitä, että välivuosia pitävien määrää pyritään vähentämään. Tarkoituksena on myös estää syrjäytymistä sekä lisätä kansainvälistä kiinnostusta kouluttautumiseen sekä tutkimuksentekoon Suomessa (Valtioneuvosto ei pvm.).

Omilla lukioaikaisilla opinto-ohjaustunneillani väli vuodesta ei puhuttu lähes ollenkaan. Yleisenä tavoitteena oli hakea kauppakorkeakouluun tai lääketieteelliseen – Aalto-yliopiston tarjoamat vaihtoehdot olivat myös hyviä. Lukioaikaisen kokemukseni takia olen valinnut tutkimuskohteekseni ne ”urheat” opiskelijat, jotka jaksavat jatkaa opiskelua lukiosta suoraan yliopistoon. Tässä laadullisessa tutkimuksessa tavoitteenani onkin selvittää, kuinka lukiosta suoraan yliopistoon jatkaneet opiskelijat merkityksellistävät väli vuoden pitämisen ja pitämättömyyden. Lisäksi tavoitteena on tuoda esille heidän keinojansa jaksamiseen sekä opiskelumotivaatioon.

Aiemmat tutkimukset väli vuosista ovat painottuneet väli vuotta viettävien tai viettäneiden näkökulmaan: heidän kokemuksiinsa ja kertomuksiinsa. Lisäksi on tarkasteltu muun muassa väli vuosien pitämisen kannattamattomuutta sekä vaikutuksia hyvinvointiin. (Ks. esim. Tiisanoja 2022, Haarala 2018, Määttä 2006.) Haaralan (2018) väli vuosiaiheisessa pro gradu -tutkielmassa on analysoitu haastatteluja, joista esille on noussut muun muassa tulevaisuuden suunnan selkeytyminen sekä ajatus väli vuodesta hengähdystaukona. Samoja teemoja käsitellään myös Satu Määttän (2006) pro gradu -tutkielmassa, jossa korostuu väli vuoden toimiminen nuoren henkisen kasvun kannalta tärkeänä ajanjaksona.

Väli vuosikeskustelun yksipuolisen näkökulman vuoksi on tutkimukseni tarkoituksena tuoda yhteiskuntaetnologian tavoin esille arkipäiväisiä yhteiskunnallisia sekä kulttuurisia ilmiöitä (Hämeenaho 2017, 64). Haluankin suunnata tutkimukseni niihin opiskelijoihin, jotka eivät ole viettäneet väli vuotta opiskelu-uransa aikana, ja selvittää heidän näkemyksiään aiheesta. Tutkimukseni tarkoituksena ei ole kertoa oikeaa ja väärää vastausta väli vuosien merkityksellistämiseen tai luoda ratkaisua väli vuosikeskustelulle, vaan esitellä erilaisia näkökulmia aiheeseen. Sen on kuitenkin tarkoitus osallistua yhteiskunnalliseen keskusteluun, jota nuorten koulunkäynnistä käydään. Etnologin silmin pyrin selvittämään kulttuurisia ja yhteiskunnallisia tekijöitä, jotka mahdollisesti vaikuttavat opiskelijoiden näkemyksiin väli vuodesta. Tutkimuskysymykseni on: kuinka suoraan lukiosta yliopistoon jatkaneet opiskelijat merkityksellistävät väli vuoden?

Tämä tutkielma jatkuu johdannon jälkeen luvussa kaksi tutkimuksen lähtökohtien esittelyllä ja näkökulman tarkastelulla. Sen jälkeen luvussa kolme esitellään tutkimuksen aineistonkeruuta ja menetelmiä: haastatteluja sekä sisällönanalyysia. Neljännessä luvussa keskitytään tutkimuksen tulosten esittelyyn. Viimeisimmässä, eli viidennessä luvussa pohditaan muun

muassa tutkimuksen tulosten yhteiskunnallista merkitystä sekä puutteita ja mahdollisia jatkotutkimusaiheita.

2. Tutkimuksen lähtökohdat

Tässä luvussa esittelen tutkimuksen lähtökohtia. Aloitan sekä tutkimusaiheen että oman näkökulman pohdinnalla, ja vertaan niitä aiempaan tutkimukseen. Tämän jälkeen esittelen yhteiskuntaetnologista näkökulmaa, ja sen merkitystä tässä tutkimuksessa.

2.1 Tutkimuskohteena opiskelijat, jotka eivät ole viettäneet välivuotia

Syksyllä 2022, kun kandidaattiseminaari alkoi ja ilmoitettiin, että muutaman viikon päästä tulisi aiheen olla valmiina, iski minulle paniikki. Yhtään sellaista aihetta ei ollut vielä tullut mieleeni, joka tuntuisi kiinnostavalta ja jota mielelläni tutkisin. Kunnes eräs ystäväni ehdotti minulle, että tutkisin välivuotta – itselleni kyseisellä hetkellä ajankohtaista asiaa, jota monesti saman syksyn ja edeltävän kesän aikana olin jäänyt pohtimaan. Miksi en pitänyt välivuotta? Miksi en antanut itselleni ylimääräistä vuotta aikaa miettiä, mitä elämältäni haluan? Viikon ajan pyörittelin ideoita päässäni ja yritin samanaikaisesti pohtia muita aiheita, jotka voisivat olla mielenkiintoisia. En kuitenkaan keksinyt parempaa ideoita, sillä samanaikaisesti ajatus välivuoden tutkimisesta alkoi kiinnostaa minua entistä enemmän.

Ensimmäinen selvä ja suoraviivainen näkökulma oli käsitellä välivuotta opiskelijoiden, jotka ovat viettäneet välivuoden, näkökulmasta. Se ei kuitenkaan kuulostanut mielestäni erityisen mielenkiintoiselta, joten aloin pohtimaan muita vaihtoehtoja ja ajattelin aihetta omasta näkökulmastani. Suoraan lukiosta yliopistoon jatkaneiden opiskelijoiden – yhteiskunnan odotuksien mukaan oikein suorittaneiden nuorten – näkökulma välivuotikeskusteluun. Tutkittuani hieman aihepiiriä, huomasin, että välivuotta ei ole tutkittu heidän näkökulmastaan. Tällöin koin aiheen entistä mielenkiintoisemmaksi, sekä tärkeämmäksi tutkimuskohteeksi.

Yhteiskunnallisessa keskustelussa välivuodet ovat puhuttu aihe, ja niistä on myös tehty paljon tutkimusta. Tutkimus kuitenkin painottuu välivuotia viettäneiden kokemuksiin sekä esimerkiksi jo johdannossa mainitsemini hyvinvoinnillisiin vaikutuksiin. Räsänen artikkeli (2023) käsittelee välivuotia ja valintakoeuudistusta, joka ei hänen mukaansa ainakaan kannusta pitämään välivuotta. Usein välivuodet ovatkin keskustelussa pahana tai turhana pidetty asia,

vaikka todellisuudessa kyseisen vuoden aikana voi esimerkiksi kerätä niin arvokasta työkokemusta kuin rahaa tuleville opiskeluvuosille (Räsänen 2023).

2.2 Yhteiskuntaetnologinen näkökulma välivuosiin

Fingerroos, Lillbroända, Koskihaara ja Lundgren (2017, 16–20) ovat määritelleet yhteiskuntaetnologian olevan kiinnostunut ihmisistä sekä heidän kokemuksistaan, ja niiden antamista merkityksistä eri ilmiöille. Kokemusperäistä tietoa pyritäänkin jakamaan kaikkien kuultavaksi, esimerkiksi eri virastojen jakaman tiedon rinnalle. Tällä tavoitellaan tilannetta, jossa yhteiskunnallisessa keskustelussa puhuttaisiin vaikeistakin asioista, ja myös vaiettu tieto tulisi julki. (Fingerroos ym. 2017, 16–20.)

Välivuodet eivät lähtökohtaisesti ole vaikeasti puhuttavaa asiaa tai vaiettua tietoa. Ne voivat kuitenkin olla joillekin henkilökohtaisesti haastava asia johtuen omista kokemuksista, ja näin ollen aiheuttaa esimerkiksi ahdistusta. Asiaa ei ainakaan auta se, että välivuosikeskustelussa on edelleen puutteita niin yhteiskunnallisesti kuin esimerkiksi keskusteluissa lukion opinto-ohjaustunneilla. Asiaa tarkastellaan usein vain välivuosia viettävien tai viettäneiden näkökulmasta. Tämä rajoittaa jo lähtökohtaisesti aiheesta saatavan tiedon määrää, ja siksi aiheet tulisi tarkastella myös muista näkökulmista.

Yhteiskuntaetnologinen tutkimus tarkastelee ihmisten elämää sekä tutkii inhimillistä toimintaa. Usein täysin arkipäiväisiä asioita käsittelevät tutkimukset ovat lähtöisin ruohonjuuritasolta, ja niiden avulla pyritään tuottamaan tieteellistä tietoa yhteiskunnallisen keskustelun tueksi. (Fingerroos ym. 2017, 16–20.) Välivuosikeskustelua voidaankin pitää tällaisena arkipäiväisenä aiheena, sillä se kiinnostaa monia niin henkilökohtaisella kuin yhteiskunnallisella tasolla. Aiheen tarkastelu yhteiskuntaetnologian näkökulmasta onkin tällöin oleellista, ja siksi olen valinnut sen lähestymistavakseni tähän tutkielmaan.

3. Aineistonkeruu ja menetelmät

Tässä luvussa käsittelen tutkimuksessa käytettäviä metodeja sekä aineiston keruuta. Aloitan haastatteluiden esittelyllä ja kerron yleisesti ensin haastatteluista aineistona, jonka jälkeen kerron teemahaastattelusta ja aineistonkeruusta. Tämän jälkeen käsittelen aineiston analyysissä käytettävää menetelmää, laadullista sisällönanalyysia. Viimeisenä tässä luvussa kerron omasta positioistani suhteessa tutkimukseen.

3.1 Tutkimusaineistona haastattelut

Tutkittaessa tapoja, toimintaa sekä merkityksiä on kulttuurien tutkimuksessa usein käytetty aineistonkeruumenetelmänä haastatteluja (Hämeenaho, Koskinen-Koivisto, Mäkinen ja Väkeväinen 2022, 186–187). Haastattelu on menetelmänä joustava, sillä haastattelutilanteessa voidaan toistaa kysymyksiä, ja näin saadaan kerättyä mahdollisimman selkeitä vastauksia sekä vältetään väärinymmärryksiä. Haastateltavilta voidaan lisäksi kysyä jatkokysymyksiä, jolloin saadaan kerättyä monipuolisempaa aineistoa. Etuna on myös se, että haastateltaviksi voidaan valita sellaiset henkilöt, joilla on kokemusta tai tietoa tutkimuksen aiheesta. (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 72–74.)

Haastattelun avulla voidaan tutkia myös arkoja aiheita. On kuitenkin mahdollista, että haastateltavat eivät kerro täysin omia ajatuksiaan, vaan antavat sosiaalisesti hyväksyttäviä vastauksia. (Hirsjärvi ja Hurme 2001, 35) Vaikka aiheeni ei ole arka, olen pyrkinyt minimoimaan mahdollisuuden kyseiselle ongelmalle valitsemalla haastateltavaksi henkilöitä lähipiiristäni, sekä luomalla haastattelutilanteista mahdollisimman rentoja keskusteluhetkiä. Näin haastatteluista on pyritty luomaan luonnollisia ja avoimia tilanteita. Haastattelujen aloittaminen helpoilla kysymyksillä auttaa myös omalla tavallaan keskustelun kulkua vähentämällä alkujännitystä (Hämeenaho ym. 2022, 194–199). Tästä syystä olen suunnitellut haastatteluni niin, että ne alkavat kysymyksillä, joihin haastateltavien on helppo vastata.

3.2 Teemahaastattelu ja aineistonkeruu

Tutkimuksen aineistonkeruumenetelmäksi olen valinnut teemahaastattelun. Se on menetelmä, joka jättää tilaa haastateltavan omille tarinoille. Haastattelut kulkevat määriteltyjen teemojen mukaisesti, mutta eivät tarkkojen strukturoitujen raamien sisällä tai tarkkojen kysymysten varassa. Teemahaastattelu on siis puolistrukturoitu aineistonkeruumenetelmä. (Hirsjärvi ja Hurme 2001, 47–48.)

Haastatteluni olen jakanut neljään eri teema-alueeseen, joita ovat: opiskelu-ura, vapaa-aika, opiskelumetodit ja jaksaminen sekä välivuosi. Näistä teemoista haastattelin kolmea tuttuani, jotka ovat korkeakouluopiskelijoita, eivätkä ole viettäneet välivuotia opiskelu-urallaan. Haastattelut toteutettiin kasvokkain joulukuun 2022 ja tammikuun 2023 aikana. Ne olivat yksilöhaastatteluja ja kestivät jokainen noin puoli tuntia. Haastatteluhetkellä haastateltavat olivat iältään 20–23-vuotiaita. He opiskelivat eri tieteenaloja sekä olivat eri vaiheessa

opinnoissaan. Näin pyrin keräämään mahdollisimman monipuolista sisältöä aiheeseen ilman, että aineistoa tulee kerättyä tutkimuksen laajuuteen nähden liikaa.

Hirsjärven ja Hurmeen (2001, 65) mukaan suunnittelu on tärkeä osa tutkimusta, sillä huolellisesti suunnitteleamalla välttyy ongelmilta jälkeinpäin. Näin ollen aloitin haastattelujen suunnittelulla ja loin itselleni haastattelurungon, sekä apukysymyksiä haastattelutilannetta varten. Ennen haastatteluiden toteutusta en kuitenkaan haastateltaville näitä teemoja kertonut, vaan kerroin vain tutkimuksen aiheen, josta keskustelisimme. Päädyin tähän ratkaisuun sen takia, että en halunnut heidän pohtivan teemoja etukäteen. Tämä saattoi hankaloittaa haastattelutilannetta, tai jättää jotain aiheen kannalta oleellista ja mainittavan arvoista sisältöä pois. Pyrin kuitenkin tällä ratkaisulla siihen, että haastateltavat joutuisivat pohtimaan teemoja vasta haastattelutilanteessa, jolloin he spontaanisti kertoisivat ajatuksiaan. Jos sen sijaan olisin kertonut etukäteen haastattelun teemat, olisi heille voinut muodostua jo joku käsitys ja mielipide, jolloin pohdintaa ei välttämättä haastattelutilanteessa olisi muodostunut.

Koko aineistonkeruun ajan noudatin Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (Tenk) ohjeita. Ennen haastattelun aloittamista esitin haastateltaville tutkimustiedotteen ja yleistiedotteen, jossa kerrottiin, mihin tutkimukseen he ovat osallistumassa sekä kuinka henkilötietoja käsitellään ja yksityisyyden suojaa varjellaan. Lisäksi kerroin heille, että tutkimus on vapaaehtoinen ja heidän on mahdollista kieltäytyä osallistumasta missä vain tutkimuksen vaiheessa. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019.)

Haastattelut tallennettiin nauhurilla ja litteroitiin valmiiksi analysointia varten. Litteroidessa tuli olla tarkkana, jotta tutkimukseen osallistuneiden henkilöllisyys jäi anonyymiksi. Sen takia joitain ilmauksia on pitänyt haastatteluaineistosta muuttaa. Tällaiset ilmaisut on merkitty [*hakasulkeisiin kursiivilla*]. Lisäksi aineiston ymmärtämisen kannalta on [*hakasulkeisiin*] merkitty myös sanoja, joita haastateltava jättää virkkeessään sanomatta, mutta ne tulevat asiayhteydestä ilmi.

Tämä tutkimus keskittyy erityisesti aineiston sisältöön, jonka takia litteroidessa ei ole kiinnitetty huomiota haastateltavien tapaan sanoa asioita, vaan siihen mitä he sanovat. Näin ollen, vaikka yksi haastattelun eduista on, että samaan aikaan voi tuottaa aineistoa havainnoimalla, ei sitä tehty haastattelutilanteessa, sillä se ei asiasisällön näkökulmasta tuo aineistolle lisäarvoa (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 73).

3.3 Laadullinen sisällönanalyysi

Tälle tutkielmalle olen valinnut analyysitavaksi laadullisen sisällönanalyysin, sillä tutkimuksen keskiössä on haastattelut ja niiden sisältö. Sisällönanalyysissa syvennyttään aineiston sisältöön, kuten haastateltavien puheisiin, ja aiheisiin, joita haastattelussa ilmenee. (Vuori ei pvm.)

Tuomen ja Sarajärven (2009, 92) mukaan Timo Laine on alun perin määritellyt laadullisen sisällönanalyysin kulkevan nelivaiheisen kaavan mukaan. Nämä välivaiheet, joita Tuomi ja Sarajärvi ovat hieman muokanneet, ovat: aiheen rajaaminen, aineiston läpikäyminen ja teemoittelu sekä viimeisenä yhteenvedon kirjoittaminen (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 92). Tämän tutkielman analyysi on myös toteutettu näiden kyseisten välivaiheiden kautta. Vaikka edellä mainitut neljä vaihetta vaikuttavat selkeiltä ja suoraviivaisilta, on analyysin toteutuksessa kuitenkin eroja. Tähän vaikuttaa esimerkiksi laadullisen analyysin kolme eri muotoa: aineistolähtöinen, teoriasidonnainen sekä teorialähtöinen (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 95). Yksinkertaisesti näiden kolmen ero selviää jo niiden nimistä. Aineistolähtöistä analyysia tehdessä pyritään olemaan vertailematta aineistoa jo olemassa olevaan teoriaan ja tietoihin. Teoriasidonnaisessa analyysissa teoria on analyysin teossa apuna, kun taas teorialähtöisessä analyysissa nojaututaan jo olemassa olevaan teoriaan ja tutkittava aihe pyritäänkin esittämään sen mukaisesti. (Tuomi ja Sarajärvi 2009, 95–97.) Koska tämä tutkimus on aineistolähtöinen, analysoidaan aineisto aineistolähtöisellä sisällönanalyysilla.

Tämän tutkimuksen aineiston analyysi on aiheen rajaamisen ja aineistonkeruun sekä litteroinnin jälkeen aloitettu jaottelemaan se haastattelujen teemoihin. Sen jälkeen aineistosta on etsitty haastateltavien puheissa toistuvia yhdistäviä tekijöitä, ja niitä on pyritty keräämään omiksi teemoikseen. Lopuksi näitä kyseisiä sitaatteja apuna käyttäen on kirjoitettu yhteenvedo analyysin tuloksista.

3.4 Tutkijan positio

Outi Fingerroosin ja Jukka Jouhkin (2018, 94–95) mukaan etnologisen tutkimuksen ytimessä on eettinen pohdinta, sillä tutkimukset käsittelevät usein ihmisiä ja kulttuureja. Hyvien tieteellisten käytänteiden noudattaminen onkin yksi eettiseen pohdintaan vaikuttavista tekijöistä. Arja Kuulan (2006, 34–35) mukaan hyvien tieteellisten käytänteiden noudattaminen takaa tutkimuksen luotettavuuden parhaiten. Näitä käytänteitä ovat muun muassa muiden tutkijoiden työn kunnioitus, tutkimuksen yksityiskohtainen suunnittelu, toteutus ja raportointi, sekä tiedeyhteisön normien noudattaminen. Hyvien tieteellisten käytänteiden noudattamisen

lisäksi tutkimusta tehdessä tulee noudattaa tiedeyhteisön asettamia tutkimuksen eettisiä ohjeita. (Kuula 2006, 34–35.)

Tieteellisten ohjeiden noudattaminen tutkimusta tehdessä on tärkeää myös siksi, että tieteen vapaus säilyy. Vapaus tuo mukanaan vastuuta, joten myös tutkijoiden hartioilla on vastuu eettisten käytänteiden ja hyvien tieteellisten käytänteiden noudattamisesta (Kuula 2006, 26). Näiden lisäksi tutkimuksen tekeminen pohjautuu aina voimassa olevaan lainsäädäntöön ja näin ollen esimerkiksi tutkimukseen osallistuvien yksityisyys on suojattava (Fingerroos ja Jouhki 2018, 94).

Oma roolini tutkimuksessa on olla mahdollisimman neutraali ja pyrkiä kuuntelemaan ja ymmärtämään muiden mielipiteitä asiasta. Tutkijana minulla on oma hypoteesini ja ajatukseni asiasta, mutta aineistolähtöiseen tutkimukseen niiden ei tulisi vaikuttaa. Tutkimuksen aiheen kannalta on myös oleellista tietää oma positioni tutkimuksessa. Kuulun haastatteluiden kohderyhmään ja minulla on omia kokemuksia aiheesta. Pyrin tutkijana kuitenkin ymmärtämään ja selvittämään uusia näkökulmia aiheeseen ja näin ymmärtämään välivuoden merkityksellistämistä paremmin.

4. Vuosi muiden joukossa

Tässä luvussa esittelen tutkimuksen tuloksia. Aloitan opiskelusta ja siihen liittyvän tulevaisuudenrakentamisen epävarmuuksista sekä ongelmista. Tämän jälkeen siirryn välivuosiin ja niiden merkityksellistämiseen. Viimeisenä esittelen vielä haastateltavien näkökulmia motivaatioon ja jaksamiseen.

4.1 Epävarmuuksia aiheuttava tulevaisuus

Lukion viimeisenä vuonna nuoren hartioille asettuu paljon painoa, kun hänen tulevaisuutensa häämöttää nurkan takana. On päätettävä, mitä aikoo valmistumisen jälkeen tehdä – haluaako jäädä välivuodelle vai jatkaa opiskelua korkea tai ammattikoulussa. Yhteishaussa nuori päättää, mihin haluaa hakea opiskelemaan ja näin määrittää suuntaansa tulevaisuuden työelämässä. Kyseinen haku suoritetaan yleensä lukion kolmannen vuoden keväällä ylioppilaskirjoitusten kanssa samaan aikaan.

Haastatteluiden aluksi halusin lähteä liikkeelle haastateltavien koulutuspolusta: mitä ja missä he olivat opiskelleet haastatteluhetken mennessä. Jokainen haastateltavista oli suorittanut

lukion kolmessa vuodessa ja jatkanut siitä suoraan yliopistoon. Yksi haastateltavista oli edennyt opinnoissaan jo niin pitkälle, että hän oli suorittanut yliopistossa kandidaatin tutkinnon ja siirtynyt jatkamaan opiskelua ammattikorkeakoulun puolelle. Muut haastateltavat opiskelivat vielä yliopistossa, toinen maisterivaiheen ja toinen kandidaatin opintoja.

Haastateltavien kertoessa omasta koulutuspolustaan huomioni kiinnittyi heidän epävarmuutensa omaa opintopolkuaan kohtaan. Jokainen heistä oli joko yhteishakua tehdessään tai korkeakouluopintojen aikana kokenut olevansa väärässä paikassa tai muuten epävarma tulevaisuudestaan. Haastateltava 1 kertoi halunneensa olla opettaja, jonka vuoksi hän haki opiskelemaan kasvatustieteitä yhteishaussa. Kyseinen haastateltava ei päässyt kuitenkaan kahteen ensimmäiseen vaihtoehtoonsa, ja kolmantena hänellä oli sellainen kasvatustieteiden vaihtoehto, mikä häntä ei aivan yhtä paljon kiinnostanut. Hän kuitenkin otti paikan vastaan, mutta hetken opiskeltuaan hän tiesi, ettei opiskeluala ollut hänelle se oikea.

[--] kyl mä sit joskus vuoden [opiskelun] jälkeen tiesin, että emmä sitä halua tehdä työkseni [tulevaisuudessa]. Mut opiskelin loppuun, ku ei mulla ollu parempaakaan ajatusta. (Haastateltava 1.)

Tämänlainen epävarmuus omasta alastaan ja tulevaisuudestaan on läsnä myös kahden muun haastateltavan puheissa. Haastateltava 2 kertoo täysin samasta asiasta kuin haastateltava 1 haastattelussaan. Hän ei kuitenkaan vielä yhteishakua tehdessään tiennyt, mitä haluaisi opiskella.

En, en todellakaan tiennyt [mitä opiskella] vielä sinä päivänäkään, kun piti viimeistään tehdä hakuvalinnat, mutta sitten mä vaan vähän silleen randomilla päätin hakea riskillä, ja sitten mä pääsinkin sinne. (Haastateltava 2.)

Hän jatkoi vielä myöhemmin epävarmuuksistaan opiskeluaikoina.

[--] mä oon just miettiny eniten ehkä tänä vuonna, että onks tää sitte [se oikea ala] tai ku ei oikeen ihan tarkalleen tiedä, miks haluais vielä tulla. Että tota voi olla, että tästä saattaa vielä lähteä opiskelemaan jotain muuta. Mut tota kyl mä haluisin tän tutkinnon suorittaa kuitenkin. (Haastateltava 2.)

Kolmas haastateltavistani kuitenkin koki opiskelevansa oikeaa alaa. Hän kertoi, että yhteishakua tehdessään hän oli etsinyt kiinnostavia aiheita Opintopolusta, sivustolta, jossa yhteishaku tehdään, ja näin löytänyt omat hakukohteensa. Hänkään ei ollut etukäteen tiennyt tarkalleen, mihin haluaisi hakea, vaan tiesi, mitkä aiheet voisivat opiskellessa kiinnostaa.

Kysyttäessä tulevaisuudesta hän alkoi kuitenkin epäröimään, eikä oikeastaan tiennyt vielä, mille alalle hän koulutuksellaan aikoo suunnata.

Mä silleen toivon, että siinä vaiheessa, kun valmistuu nii sitte ois joku, vaikka harjoittelupaikka tai silleen jotain työelämän kontakteja. [--] ehkä vois päästä johonkin projekteihin tai sellaisiin, jos tää ala vie silleen eteenpäin. Et mut, jos sellasia ei oo niin sitten varmaan pitää vaan selailla ja selvitellä. Ehkä enemmän etti no ehkä semmoista paikkaa, mihin vaaditaan korkeakoulututkinto tai silleen, että siit on hyötyä, et sul on se tutkinto, mut sil ei oo väliä, miltä alalta se on. (Haastateltava 3.)

Epävarmuus alanvalinnassa on erityisesti läsnä nuoren elämässä, joka ei tarkkaan tiedä, mitä haluaa tehdä tai mikä ala voisi kiinnostaa. Jokaisella haastateltavistani oli kuitenkin yhteishaun päätyttyä ollut idea siitä, mitä he haluavat, vaikka hakiessa tietoa ei välttämättä vielä ollut. Heitä jokaista kuitenkin yhdisti epävarmuus liittyen opintoihin ja työelämään.

Johdannossa sivusin omia lukioaikaisia opinto-ohjauskokemuksiani, ja sitä, miten oppitunneilla esiteltiin vain suurimpia ja halutuimpia aloja. Tämän vuoksi päätin keskustella myös haastateltavieni kanssa heidän opinto-ohjauskokemuksistaan.

[--] jotenki must tuntuu et aina opontunneilla oli semmonen ajatus et pitää hakee [yhteishaussa], ja mehän tehtiin sitä suunnitelmaa, et mitä sä haet, missä järjestyksessä, ja opon piti sulle se hyväksyä tyylii. Must tuntuu et siel ei iha ollu semmosta ajatusmaailmaa millään tunnilla, että sä pitäisit välivuotta ollenkaan. (Haastateltava 2.)

Sama näkemys toistuu myös muiden haastateltavien puheissa.

Mun mielest lukios oli muutenki semmonen, et siel käytiin mainostamas vaan pelkkii yliopistoja, ja se ainoa oikee tie oli mennä yliopistoon lukion jälkeen. Mä en muista et siel ois ees käyty mainostaa et: ”no ammattikorkeakouluunkin voi mennä”, vaan se oli jotenkin vaan semmonen et: ”no ensin on lukio, ja sen jälkeen menet yliopistoon opiskelemaan jotain.” Ei siin todellakaan puhuttu, et vois johonki välivuodelle jäädä niinku ihan tarkoituksenmukaisesti. (Haastateltava 1.)

Mä en ihan hirveesti muista et me oltais opontunneilla tehty mitään. [--] se meidän opo selas jotain opintopolusta ja näytti, että: ”täältä löytyy kauppiis” - tyyliillä. Ei ollu mitään hyötyä. (Haastateltava 3.)

Vuonna 2021 käyttöön otetun lukion uuden opetussuunnitelman (Lops) mukaan tavoitteena on muun muassa tehdä korkea-asteelle siirtymisestä sujuvampaa (Opetushallitus 2019). Lopsin

mukaan pyritään kuitenkin vain helpottamaan korkeakouluihin pääsemistä ja sinne siirtymistä, eikä esimerkiksi painoteta monipuolista tulevaisuuden esittelyä lukiolaisille. Tämä voi parhaimmillaan helpottaa oman opiskelualan löytymistä ja sinne pääsemistä, mutta toisaalta se saattaa myös johtaa vielä suurempiin epävarmuuksiin, kun painostus opiskeluiden jatkumosta on mahdollisesti vielä suurempi.

4.2 Välivuosi elämälle vai poikkeustila lukion jälkeen?

Lukioaikaisesta painostuksesta huolimatta kaikkien ei kuitenkaan ole mahdollista korkeakouluun päätyä, sillä paikkoja ei yksinkertaisesti riitä kaikille. Näin ollen osa lukion päättäneistä nuorista jää pakosti välivuodelle, vaikka kuinka haluaisi opiskelemaan. Välivuodelle jäämisen merkityksellistäminen on erittäin henkilökohtaista, ja jokainen kokee sen eri tavalla. Se voi toiselle olla haluttu lepotauko, kun toinen saattaa pitää sitä ikävänä poikkeustilana lukion jälkeen.

[--] mul oli mun mielest semmonen ajatus silloin, että kaikesta huolimatta pidän välivuoden. (Haastateltava 2.)

[--] se välivuosi oli se paha, joka siin välissä sitte on, jos ei pääse kouluun. (Haastateltava 1.)

Mun mielestä se on hyvä, että sellasen [välivuoden] voi niin kun pitää, koska jotkut silleen varmasti tarvii sitä. (Haastateltava 3.)

Kuten edellä olevista kommentteista voi huomata, välivuosi herättää paljon erilaisia näkemyksiä. Yhtenevän mielipiteen haastateltavat esittivät kuitenkin siitä, että välivuoden tulisi olla vaihtoehto ja mahdollisuus jokaiselle. Tämän mielipiteen jokainen perusteli omalla tavallaan, kuitenkin pohjautuen usein motivaatioon tai oman alan löytymiseen liittyviin epävarmuuksiin.

Joillekin voi olla tosi hyvä tauko varsinkin, jos on lukiossa ollut raskasta tai ei oo vaik opinnot sujunu, et pystyy vähän kasvamaan aikuiseks. Tai ehkä hakee sellast motivaatioo et sitte sinne [yliopistoon] ei mee vaan sen takii, että kaikki muutkin menee, vaan sitte, kun sinne hakee nii oikeesti haluaa sinne. (Haastateltava 3.)

[--] kyl varmasti välivuosi on joillekki tosi hyväkin juttu. Jos ei yhtää vaik tiiä, mitä halua, nii ei siin oo mitää järkee, et sä haet suoraa johonki. Ja saattaa hyvinki olla, et sun ajatukset lukittuu siihen ajatukseen, mikä sulle on pakotettu siel lukiossa, koska: ”välivuotta ei voi pitää.” [--] ja sit, jos se ois sillee: ”Okei

sä et nyt tiiä, mitä sä haluat nii mite ois välivuos? Voit tehdä vaik vuoden töitä ja siin samalla miettii et, mitä sä voisit haluta”, nii siit voi tulla joku iha erilainen ja paljon paremmin sulle sopiva vaihtoehto [yhteishakuun] vielä. (Haastateltava 1.)

Vaikka välivuotta pidettiin hyvänä ja hyväksyttävänä asiana haastateltavien keskuudessa, ei siitä välttämättä omalla kohdalla ajateltu samoin.

Must jotenki tuntu, et mä en haluu pysähtyä tai sillee, että no ensin mä olin ajatellu, et mä jatkan yliopistoon, vaikka mä en tiennykää, mitä mä haluan opiskella [--]. Mut sit mä ajattelin sen silleen, että perjaatteessa, jos mä en tiedä sitä [mitä haluan opiskella] nyt niin [--], jos mä pitäisin välivuoden niin emmä tekis mitään sellasta, mikä muuttais sitä ajatteluu hirveesti. (Haastateltava 3.)

Ei se [välivuosi] olis ollut sallittua. Tai se olis ollu sallittua siinä vaiheessa, ku ei ois päässy sinne kouluun, mut sit ku mä pääsin sinne kouluun nii ei, ei se ois ollu sallittua siltikään. [--] En oo ikinä kokenut, että se olis äidin mielestä sallittua pitää mitään välivuosia, nii ei se oo ikinä tullu mieleenkään, että sellasta vois pitää. (Haastateltava 1.)

Perheen tai läheisten asettamasta paineesta, jota haastateltava 1 kertoo kokeneensa, harvemmin puhutaan sellaisenaan yhteiskunnallisessa välivuosikeskustelussa. Se kuitenkin tulee vahvasti ilmi esimerkiksi Haaralan (2018) tutkielmassa, kun yhtenä analysoitavista teemoista on ”opiskeluun siirtymisen paine”. Usein keskusteluissa nousee esille laajemmin koko yhteiskunnan asettama paine, joka nähdään myös yhtenä lukiolaisten ahdinkoa lisäävänä tekijänä.

On hirvee yhteiskunnan paine siinä, että pitäis päästä suoraan [opiskelemaan]. Mä voin kuvitella et se monille tuntuu hirveelt pettymykseltä ja ahistukselta, ettei pääse ja joutuu pitää sen välivuoden. [--] Mut kyl tosiaan se paine, et sitte jotenkin ajattelee varmaan, et ei täs sit ehi tehdä mitään. (Haastateltava 2.)

Vielä myöhemmin haastattelussa hän jatkoi samasta aiheesta:

Must tuntuu et kaverien kaa saatto just puhuu siitä, et pitääkö [välivuotta], mut jotenki tuntuu, et just oli vähän semmost painetta et pitäs mennä suoraan jatkamaan siitä. (Haastateltava 2.)

Haastateltavan 2 kokemus välivuosista on ollut muutenkin hieman erilainen verrattuna kahteen muuhun haastateltavaan, sillä hän oli suunnitellut pitävänsä välivuoden. Hän kuitenkin perusteli välivuoden pitämistä ylioppilaskirjoitusten epäonnistumisella sekä motivaation

puutteella ja alkoi itsekin pohtimaan kesken haastattelun, olisiko kuitenkin oikeasti halunnut välivuodelle vai niin sanotusti joutunut jäämään sille.

Joo nyt, kun mä muistelen tätä nii must tuntuu et mä olin sillee, et ei todella jaksaa lähteä suoraan opiskelemaan. Et mul oli mun mielest semmonen ajatus silloin, että kaikesta huolimatta pidän välivuoden. [--] Ei se kyllä nyt tälle jälkeenpäin miettien, ehkä parempi näin, mutta silloin tosiaan mietti kyl niin. (Haastateltava 2.)

Aineiston perusteella haastateltavani kokivat painetta yhteiskunnan suorituskeskeisyyden seurauksena sekä perheeltä tulleiden ajattelumallien takia. Määtän (2006), Haaralan (2018) sekä Tiisanojan (2022) tutkielmissa paine tulee myös esille. Niissä paine nähdään esimerkiksi sukulaisten painostuksena, jolla tarkoitetaan etenkin läheisten suorittamaa kuulumisten kyselyä, jotka usein liittyvät nuoren jatkosuunnitelmiin. Tämä voi aiheuttaa ahdistusta sekä painetta jatko-opiskelupaikan saamisesta. (Ks. esim. Haarala 2018, 53–55.)

4.3 Motivaatio superopiskelijoiden näkökulmasta

Opiskellessa motivaatio ja jaksaminen ovat kaikki kaikessa. Jos motivaatiota ei ole esseen kirjoittamiseen tai tenttiin lukemiseen, ei siitä todennäköisesti tulekaan mitään. Tässä analyysiluvussa päästäänkin käsiksi motivaatioon, jaksamiseen sekä stressiin.

Suurena teemana välivuosikeskustelussa pidetään jaksamista ja hyvinvointia sekä motivaation puutteen vaikutusta välivuoden pitämiseen. Tämä sama teema toistuu myös keskustelussa lukiolaisista. Uuden Lopsin yhtenä teemana onkin hyvinvointiosaaminen ja esimerkiksi opinto-ohjauksen lisääminen (Opetushallitus 2019). Myös Marinin hallitusohjelman yhtenä teemana on lasten ja nuorten hyvinvointi, ja sen mukaan pyritäänkin parantamaan esimerkiksi opiskelijahuoltoa, joka edistää nuorten jaksamista (Valtioneuvosto ei pvm.). Nämä teemat näkyvät myös tämän tutkielman aineistossa, sillä haastateltavat kokevat, että välivuosi voi olla hyvä aika levätä ja kerätä motivaatiota opiskeluun. Samoja aiheita on käsitelty Määtän (2006, 63–64) tutkielmassa, jossa hän nostaa esille, että motivaatioon voi vaikuttaa lepo. Hänen mukaansa myös ymmärrys koulutuksen merkityksestä suhteessa työstä saatavaan palkkaan kehittyy monilla välivuoden aikana ja näin kohottaa opiskelumotivaatiota (Määttä 2006, 63–64).

[--] varmasti, jos se motivaatio on lopussa silleen, ku lukio loppuu, nii ei se mitenkään kasva siinä kesäloman aikana, et nyt yhtäkkiä sä haluatki yliopistotasolla opiskella. Et jos ei se oo kiinnostanu siinä kohtaa, nii ei siin oo

mitään pahaa mun mielestä joko kerätä motivaatioo tai miettiä sitä, että mitä haluaa opiskella. (Haastateltava 3.)

Vaikka haastateltavat kokivat välivuoden olevan hyvä aika motivaation keräämiselle, ilmeni myös, että välivuosi ei välttämättä nosta motivaatiota, vaan voi aiheuttaa esimerkiksi opiskeluvaikeuksia ja opiskeluahdistusta.

[--] monet mun kakkosvuotelaiset kaverit [jotka ovat viettäneet välivuotia] niin käy niitä ekan vuoden kurssi täl hetkel, koska ne ei vaan siis yksinkertaesti päässy niist läpi, kun ne ei vaan saanu palautettuu niitä tehtävii. Se oli niille liian rankkaa ja jotenki ahistavaa. Et tota se on heti, ku on se yks-kaks vuot taukoo ylipäätään siitä koulunkäynnistäkin, jos yhtää vaik on ahistanu mikään siellä oppitunneilla oleminen, niin tota sen kyl huomaa sen välivuoden jälkeen. (Haastateltava 2.)

Kylhän siin sitte, ku pitää sen välivuoden nii siin saattaa kadota vähän ne opiskelutaidot. Siin on ollu semmonen rutiini ne kaikki vuodet, nii se rutiini kato siinä vuoden aikana, jos sä teet vaan töitä. (Haastateltava 1.)

Välivuosi voi siis henkilöstä riippuen toimia motivaation keräämiseen tai motivaation ja opiskelutaitojen kadottamiseen. Tähän vaikuttaa haastateltavien mukaan myös opiskeltava ala ja se, onko kyseinen ala juuri sitä, mitä on halunnut opiskella. Haastateltava 2, joka kertoi ystäviensä opiskeluahdistuksesta, koki, ettei opiskelemansa ala ole hänelle tai ystävilleen välttämättä oma, ja tämän takia motivaatio ei ole niin korkea. Hän kuitenkin uskoi, että hänelle itselleen voi olla helpompaa opiskella, koska on tullut suoraan lukiosta ja näin ollen säilyttänyt opiskelutahdin, jota lukiossa joutui seurata, että sai kurssit suoritettua.

Jokaisessa haastattelussa kävi ilmi, että välivuosi voi olla sellaisille, jotka tietävät mitä haluavat tehdä, hyvä aika kerätä motivaatiota. Esimerkiksi haastateltava 3 kertoi uskovansa, että välivuotia viettäneiden opiskelukavereidensa motivaatio opiskeltavien asioiden ymmärtämiseen ja sisäistämiseen on mahdollisesti korkeampi kuin hänellä itsellään.

Motivaatioon ja jaksamiseen liittyy olennaisesti keinot, joilla itseään saa motivoitua sekä stressiä lievennettyä. Haastatteluaineistosta yhtenä teemana nouseekin haastateltavien omat vinkit itsensä kannustamiseen ja haastavastakin stressistä selviämiseen. Haastateltava 1 koki, että häntä auttavat asiat, mitä hän tekee normaalistikin vapaa-ajalla, kuten television katsominen ja ystävien kanssa ajan viettäminen. Hän ei kuitenkaan usko, että se lopulta auttaa stressin lieventämiseen.

Must tuntuu et helpoiten tai et isoin juttu mikä siihen [stressiin] auttaa on, et tekee ne tehtävät oikeesti vaan niinku pois alta. Koska kyl sitte, vaikka mä kattoisin sitä telkkarii nii kyl mä sit mietin koko ajan et: ”no nyt mun pitäis olla tekemässä niitä tehtäviä.” Nii ei se sit niinku, kyl se vähän helpottaa, mut ei se mitään stressiä vie pois kuitenkaan kokonaan. (Haastateltava 1.)

Haastateltavan 2 mukaan stressin pakoilu ei myöskään auta. Hänen mielestään tehtävien tekeminen on paras keino stressin poistamiseksi. Hän myös ajattelee, että elämässä tärkeää on tasapaino opiskelun, työn ja vapaa-ajan välillä.

[--] must tuntuu, että se eka vuos meni mulla niin rattoisasti, opiskelut meni hyvin ja näin, ku kävi iha sairaasti myös vapaa-ajalla siel opiskelijatapahtumissa. [--] Mun mielest pitää reippaasti osallistuu kaikkeen. Et sen voisin sanoo, et se ehkä sinäänsä autto siinä tai auttaakin, et jaksaa, et sit on vähän jotain, mitä voi odottaa [--] ja pääsee vähä irrottelee ja sit taas jatkaa sitä arkeensa. Et pitää olla tasapaino, tasapaino elämässä. (Haastateltava 2.)

Stressistä ja motivaatiosta puhuttaessa haastateltava 3 kertoi, ettei stressaa lähes ollenkaan. Mutta kuitenkin hetken aiheesta puhuttuaan hän myönsi, että stressin iskiessä hän saattaa itkeä hetken ja jatkaa sitten hommiaan. Hän myös kertoi omasta ajatusmallistaan, jota käyttää koulutöiden kasaantuessa.

Tää on ”terve” keino eli: ”kyllä se kohta helpottaa.” [--] No välillä se auttaa, että sitte aattelee, että se pahin sellanen deadlinekasa, et se on ohi, nii sitte on semmosta tasasempaa arkee ja opiskeluu, mikä ei sillee oo mulle stressaavaa. (Haastateltava 3.)

Kuten edellä olevista kommenteista voi huomata, jokainen motivoi itseään eri tavoin. Kuitenkin yhteisenä asiana haastateltavien puheissa yhdistyi se, että stressin välttely esimerkiksi television ja TikTokin katsomisella tai salilla käymisellä ei auta, vaan tehtävät tulee tehdä heti, vaikka ne tuntuisivat kuinka ikäviltä.

5. Pohdinta

Vilkaassa välivuosikeskustelussa tarkasteltavia näkökulmia on niin monia, että ratkaisua asiaan on lähes turha etsiä. Usein etenkin lukiota päättävät nuoret jäävätkin pohtimaan, minkälaisia vaikutuksia välivuodella voisi olla omaan elämään. Tähän he eivät välttämättä opinto-ohjauksen tunneilla saa vastausta, sillä kuten aineisto osoittaa, saattaa kyseisillä oppitunneilla olla puutteita. Tämän tutkielman tavoitteena onkin ollut esitellä tähän kyseiseen yhteiskunnalliseen aiheeseen, välivuoteen, uusia näkökulmia.

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää, kuinka suoraan lukiosta yliopistoon jatkaneet opiskelijat merkityksellistävät väli vuoden. Tuloksia tulkittaessa voidaan kuitenkin havaita, että selkeää ja yhtenäistä merkitystä väli vuodelle ei voida määrittää, sillä jokaisen oma kokemus vaikuttaa väli vuoden tulkintaan. Aineiston perusteella voidaan kuitenkin todeta, että opiskelijat eivät koe saaneensa lukiossa riittäviä valmiuksia oman alan löytämiseen, sillä tulevaisuuden vaihtoehtoja ei esitetä riittävän laajasti. Puutteita on niin eri opiskelumahdollisuuksien, kuin myös muiden vaihtoehtojen, kuten väli vuoden, esittelyssä. On ymmärrettävää, että resurssit lukion opinto-ohjauksessa eivät riitä kaikkeen, mikä rajoittaa kaikkien mahdollisuuksien esittelyä. Yksi opinto-ohjauksen tarkoituksista on kuitenkin auttaa nuorta opiskelijaa ymmärtämään tulevaisuuden mahdollisuuksiaan niin työelämässä kuin opiskelupaikan etsinnässä (Opetushallitus ei pvm.). Voidaankin pohtia, miksi kyseisillä tunneilla lukiossa ei kerrota kaikista vaihtoehtoista: yliopistosta, ammattikorkeakoulusta, ammattikoulusta sekä väli vuoden eri mahdollisuuksista?

Tämän tutkielman aineiston perusteella jokainen haastateltavista tiesi lukion kolmannen vuoden yhteishaun päätyttyä, mitä haluaa tehdä seuraavaksi. Siitä huolimatta jokainen heistä on kokenut epävarmuutta liittyen omaan alaansa tai tulevaisuuden työelämäänsä. Epävarmuus johtuu usein tiedonpuutteesta ja tässä tilanteessa voidaankin pohtia, kuinka sellaiset opiskelijat, jotka eivät vielä yhteishaun päätyttyä tiedä, mitä haluavat tehdä, kokevat tulevaisuutensa?

Väli vuodelle jäädessään nuori saattaa kaivata hyväksyntää. Se voi kuitenkin jäädä saamatta yhteiskunnan asettamien arvojen takia. Vaikka nuori itse kokisi väli vuoden olevan hyvä asia, voi muiden arvostelu saada hänet epäilemään kohtaloaan. (esim. Määttä 2006, 49–52.) Läheisten kysellessä tulevaisuudesta ja opiskelupaikoista, he eivät välttämättä edes ymmärrä sitä, että kyseiset kysymykset voivat aiheuttaa nuorelle painetta ja ahdistusta. Yhdistävänä tekijänä haastatteluaineiston perusteella voidaan todeta, että vaikka yhteiskunta painostaa lukiolaisia suoraan korkeakouluun, eivät haastateltavat koe väli vuodelle jäämistä heikompana vaihtoehtona. Heidän mielestään väli vuodesta voi olla hyötyä esimerkiksi motivaation keräämisen, sekä oman alan löytymisen kannalta. He kuitenkin kokevat väli vuoden voivan myös hankaloittaa opiskelua, sillä opiskelurutiinit ovat voineet unohtua väli vuosien aikana.

Vaikka tutkimus ei tuottanut selkeää merkitystä väli vuosille suoraan lukiosta yliopistoon jatkaneiden opiskelijoiden näkökulmasta, ovat sen tulokset silti merkittäviä. Väli vuosien ollessa jatkuvasti esillä mediassa ja uutisoinnissa (esim. Räsänen 2023, Timonen 2020), tulisi siitä esitellä laajasti eri näkökulmia. Jatkotutkimusta voisi aiheesta tehdä vielä monesta eri

näkökulmasta, sillä vaikka aluksi luulin välivuosien olevan tutkittu kohde, ei aihetta olekaan käsitelty vielä etenkin etnologisessa tutkimuksessa lähes ollenkaan. Aiheesta voisi suorittaa jatkotutkimusta esimerkiksi lukiolaisten näkökulmasta ja selvittää, kuinka he kokevat omien opinto-ohjaustuntiensa riittävän tulevaisuuden suunnan löytämiseen. Lisäksi mielenkiintoista olisi tutkia kuinka opinto-ohjaustunneilla kerrotaan eri opiskelumahdollisuuksista, ja mitä vaihtoehtoja siellä esitellään. Kerrotaanko esimerkiksi taide- ja kulttuurialoista yhtä laajasti kuin suurta suosiota herättävistä vaihtoehtoista, kuten kauppakorkeakoulut ja lääketieteelliset?

Kandidaatin tutkielman laajuuden takia olen joutunut rajaamaan aineistoani paljon. Teemahaastattelun teemoista rajasin lähes kokonaan haastateltavien vapaa-ajasta kertovan osuuden pois, sillä se ei tämän tutkimusasetelman kannalta ollut niin oleellinen aihe. Jos tutkimuksessa olisi haluttu keskittyä enemmän opiskelijoiden jaksamiseen korkeakoulussa, olisi teema ollut tällöin aiheellinen. Samasta syystä myös haastatteluissa jaksamisteemaa on rajattu, sillä tälle tutkimukselle olennaisin aineisto saatiin välivuosi- ja opiskelu-ura -teemoista. Aineistoa litteroidessani huomasin kuitenkin, että aineiston kannalta haastattelut olisi mahdollisesti kannattanut tehdä strukturoidummin, kysyen haastateltavilta täysin samat kysymykset. Tällöin kysymyksiä olisi voinut pohtia vielä tarkemmin ennen haastattelutilannetta, ja aineistoa välivuosista olisi mahdollisesti saanut kerättyä vielä monipuolisemmin. Strukturoidussa haastattelussa ei kuitenkaan olisi jäänyt tilaa haastateltavien omille tarinoille, jonka takia jotain oleellista olisi saattanut silti puuttua.

Lukion opetussuunnitelman muuttuessa muutamien vuosien välein on myös mahdollista, että esittämiini ongelmakohtiin ja tutkimuksen tuloksina ilmenneihin asioihin on jo tullut muutosta. Kuten analyysissä mainitsen, on lukion uusi opetussuunnitelma otettu käyttöön vuonna 2021. Kaikki haastateltavani ovat valmistuneet ennen kyseistä vuotta. Lopsissa sekä Marinin hallitusohjelmassa korostetaan opinto-ohjauksen lisäystä sekä vahvistamista. (Opetushallitus 2019; Valtioneuvosto ei pvm.) Vaikka pääsääntöisenä tarkoituksena molempien mukaan on saada opiskelijoita siirtymään sujuvammin korkeakouluun, on tämä silti voinut lisätä myös välivuosien käsittelyä lukioaikana.

Lähteet ja kirjallisuus

Tutkimusaineisto

Haastattelut (3kpl) aikavälillä 30.12.2022-11.1.2023. Tekijän hallussa.

20–23-vuotiaat opiskelijat, kesto 20–35 min.

Kirjallisuus

Fingerroos, Outi ja Jukka Jouhki. 2018. ”Etnologinen kenttätyö ja tutkimus: metodin monimuotoisuuden pohdintaa ja esimerkkitapauksia.” Teoksessa *Moniulotteinen etnografia*, toimittajat Pilvi Hämeenaho ja Eerika Koskinen-Koivisto. 79–108. Ethnos ry.

Fingerroos, Outi, Lillbroända, S., Koskihaara, N. ja Lundgren M. 2017. ”Yhteiskuntaetnologia – arkinen mutta kriittinen katse maailmaan.” Teoksessa *Yhteiskuntaetnologia*, toimittajat Outi Fingerroos, Niina Koskihaara, Sanna Lillbroända-Annala ja Maija Lundgren. 7–26. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Haarala, Satu. 2018. Lukion jälkeiset välivuodet osana muotoutuvaa aikuisuutta ja elämäntulkua: Eleyt välivuodet muotoutuvien aikuisten kertomina. Itä-Suomen yliopisto. Filosofinen tiedekunta. Pro gradu.

https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/19811/urn_nbn_fi_uef-20180720.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Hirsjärvi, Sirkka ja Helena Hurme. 2001. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Helsinki University Press.

Hämeenaho, Pilvi. 2017. ”Etnologinen palvelujen tutkimus.” Teoksessa *Yhteiskuntaetnologia*, toimittajat Outi Fingerroos, Niina Koskihaara, Sanna Lillbroända-Annala ja Maija Lundgren. 55–78. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.

Hämeenaho, Pilvi, Koskinen-Koivisto, E., Mäkinen, M. ja Väkeväinen N. 2022. ”Havainnointi ja Haastattelu.” Teoksessa *Kulttuurien tutkimuksen menetelmät*, toimittajat Outi Fingerroos, Konsta Kajander ja Tiina-Riitta Lappi. 179–205. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. <https://doi.org/10.21435/tl.274>

Määttä, Sinikka. 2006. Kasvun vuosia: Lukion jälkeen vietettyjen väli vuosien merkitys yliopisto-opiskelijoille. Tampereen yliopisto. Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Pro gradu.

<https://trepo.tuni.fi/bitstream/handle/10024/94155/gradu01541.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Opetushallitus. 2019. ”Lukion opetussuunnitelman perusteet pähkinänkuoressa.” Luettu 1.2.2023. <https://www.oph.fi/fi/tilastot-ja-julkaisut/julkaisut/lukion-opetussuunnitelman-perusteet-pahkinankuoressa>

Opetushallitus. Ei pvm. ”Opinto-ohjaus lukiossa.” Luettu 25.2.2023. <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/opinto-ohjaus-lukiossa>

Räsänen, Piritta. 2023. Oodi väli vuodelle. *Helsingin Sanomat*. 20.1.2023. Luettu 1.2.2023. <https://www.hs.fi/nyt/art-2000009293581.html>

Tiisanoja, Vilma. 2022. ”Sit mä vaan marssin sinne opon huoneeseen et mitäs nyt tehdään”: Nuorten aikuisten merkityksenantoja väli vuodelle. Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden laitos. Pro gradu. https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/27770/urn_nbn_fi_uef-20220654.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Tilastokeskus. 2021. ”Uusien ylioppilaiden jatko-opintoihin pääsy oli vuonna 2020 edellisvuotta helpompaa.” Luettu 14.10.2022. https://www.stat.fi/til/khak/2020/khak_2020_2021-12-09_tie_001_fi.html

Timonen, Vilma. 2020. Miksi väli vuotta pidetään yhteiskunnallisessa keskustelussa niin kauheana asiana? *Helsingin Sanomat*. Luettu 7.12.2022. <https://www.hs.fi/paivanlehti/21022020/art-2000006413881.html>

Tuomi, Jouni ja Anneli Sarajärvi. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2019. ”Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa: Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019.” Luettu 5.2.2023. https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf

Valtioneuvosto. Ei pvm. ”Tasa-arvoisen yhteiskunnan tavoitteena on, että jokaisella on mahdollisuudet kouluttautua niin pitkälle kuin rahkeet riittävät” 3.7 Osaamisen, sivistyksen ja innovaatioiden Suomi.” Luettu 25.2.2023. <https://valtioneuvosto.fi/marinin-hallitus/hallitusohjelma/osaamisen-sivistyksen-ja-innovaatioiden-suomi>

Vuori Jaana. Ei pvm. ”Analyysitavan valinta ja yleiset analyysitavat.” Teoksessa Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja, toimittanut Jaana Vuori. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Luettu 16.10.2022. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/>

Väli vuosi.net. Ei pvm. ”Väli vuosikokemuksia.” Luettu 5.12.2022. <https://valivuosi.net>

Liitteet

Haastattelurunko

Teema: mahdollinen teeman tarkennus, sekä keskustelua ohjaavia kysymyksiä.

Opiskelu-ura: Mitä olet opiskellut ja opiskelet nyt, missä (yliopisto vai AMK)? Oletko suoriutunut menneistä opinnoistasi määräajassa? Tiesitkö aina haluavasi opiskella juuri kyseistä alaa? Oliko sinulla muita vaihtoehtoja? Entä tulevaisuudessa, uskotko jatkavasi vielä opiskelua?

Vapaa-aika: Mietinnässä koko korkeakoulussa opiskeltu aika. Mitä teet vapaa-ajallasi? Koetko, että sinulla on riittävästi vapaa-aikaa? Harrastuksia? Töitä? Opiskelijatapahtumia? Järjestötoimintaa? Koetko vapaa-aikasi toimivan yhdessä opiskelujesi kanssa?

Opiskelumetodit ja jaksaminen: Koetko opintojesi työmäärän sopivaksi? Kuinka kohtaat vaikeudet opinnoissasi? Jäätkö helposti jälkeen tehtävissäsi? Palautatko tehtävät ajoissa/myöhässä/viimetingassa? Stressaatko koulusta tai töistä? Kuinka nollaat itsesi (lievennät stressiä, tyhjennät mielesi tms.)? Onko sinulla keinoja jaksamiseen?

Välivuosi: Mietitkö lukioaikoina jääväsi välivuodelle? Miksi, miksi et? Mitä luulet, olisiko välivuosi vaikuttanut opiskelu-uraasi entä elämääsi muuten? Miten koet välivuoden vaikuttavan lukiouransa päättäneen nuoren elämään? Oletko korkeakoulu-urasi aikana kokenut eroa lukiosta suoraa korkeakouluun tulleiden ja välivuoden pitäneiden välillä, esim. motivaatiossa tai jaksamisessa tai opiskelumetodeissa? Onko välivuosi mielestäsi hyvä vai huono asia?